

ראש השנה לאילן

תוכן

- 1 ראש השנה לאילן
- 1 ארבעה ראשי שנים
- 3 עץ פרי עושה פרי
- 6 אהבה, תקווה, תפלה

ארבעה ראשי שנים

כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא.

הרבה משניות והרבה הלכות שלהם הרבה פרטים וזמנים ותאריכים. אם היה אדם חושב זה תאריך סתמי פורמלי אין בו משמעות עמוקה, בא ט"ו בשבט ויצא מן הכלל להיחגג באור גדול. שכל דין וכל הלכה וכל פרט שנזכר במשנה יש בו אור אינסוף. ולא על עצמו יצא אלא על הכלל כולו יצא. כל המועדים אינם אלא דוגמאות שנלמד כיצד לחתור לעומק החיים ולמצוא הארה בדבר מסוים. ודי להראות את זה כמה פעמים בשנה כדי ללמוד לעשות את זה בכל פרט ופרט.

צריך לעמוד על האור של המשנה הגנוז בסדר הפיוטי שלה.

המשנה הוא ספר ההלכה היהודי הראשון בעולם, אבל הוא נכתב יותר כמו שיר מאשר כמו רשימת הלכות. ואחד הסודות שלה הוא שלכל המשנה יש מקצב לירי, והוא מסודר סביב קצב פנימי הנותן לכל המשנה את סוד הטעם שלה. שהוא ממש הסוד הנבואי שלה.

כתוב בשערי קדושה אחד הדרכים להשגת רוח הקודש על ידי שינון משניות. ומרן הבית יוסף שחיבר בעצמו משנה משלו שנקרא שולחן ערוך כך היה

נוהג וקיבל הדרכה והשגה במגיד מישרים. אין השינון הזה עמידה על הבינה של דברי המשנה אלא עמידה על החכמה של הניגון והקצב שלה שהוא דבר הויה זו הלכה בפי מסדרי המשנה.

אמרו סוף מגילה כל השונה בלא זמרה עליו הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם. מי שאינו יודע לעמוד על הזמרה של המשנה אין ההלכה שלו פעימת חיים אלא סדרים לוגיים מתים. וכמה חסרנו כאשר שכחנו לשים לב אל הניגון של המשנה וההלכה ומחפשים רק את ההגיון השכלי שבדברים.

המשנה מתחילה מסכת ראש השנה ארבעה ראשי שנים הם. המשפט הזה עצמו כבר הוא חריזה סודית. כי מובן לכל שאין ארבע ראשי שנים הללו שווים במהותם או בדינם. אבל המשנה לא מחפשת רק להגדיר את הדין היא מחפשת גם את הניגון שלה. והיא חיפשה ומצאה שיש איזה פעימה מאוחרת ארבעה תקופות בשנה שלהם דינים של תחילת שנה ונתנה לכולם שם אחד ראש השנה ומנאה אותם כארבע.

וגם בסגנון הדיבור שלה עצמה ניכרת המגמה השירית הנסתרת, אילו היתה המשנה רוצה להגיד רק שמת"ו בשבט אין מעשרים מפירות שחנטו לפניה היתה אומרת את זה. אבל היא דווקא רוצה להגיד 'ראש השנה לאילן'. לא יום של קביעת מחזור הפירות בלבד ולא דין של מעשרות לבד אלא ראש השנה דייקא ו'לאילן' דייקא. כמו המשורר שרוצה שיורגשו החיים במילותיו ומתאר את חפציו עד שהאילן נראה ממש גודל מבין הדפים והשנה ממש מקבלת ראש ומתחלת את עצמה בין שורות המשנה.

אמר רבינו האר"י ארבעה ראשי שנים הם סוד עצום שיש ארבע שורשים לשכינה לפעמים היא בראש הבריאה לפעמים תחת יסוד ז"א לפעמים כנגד הת"ת דו"א לפעמים כנגד הדעת דו"א. ועם היות שמצבים אלו הם מצבים וזמנים מתחלפים, תמיד נשארים קיימים ארבעה ראשי שנים הם, כי כל דבר שבקדושה משאיר שורש ורושם שלו במקום שהיה. והיינו גם בזמן שהשכינה היא במקום של ט"ו בשבט יש לה עוד מקום של ראש חודש ניסן וכולם מקומות אמת.

ועל האור הלירי הזה עמדו ישראל כאשר ראו שמתוך המקום הזה יש לחפש את האילנות הללו שלהם נתנה המשנה בלשונה ראש השנה אע"פ שלא נתנה להם ראש השנה בתוכן משמעות הדין, וסידרו את השולחן וערכו

עליו פירות וביקשו עליו שירים ותפילות כדי שיעלה לרצון לאותו השורש הנעלם אשר אליה משוררת המשנה.

מעשה פעם אחת הייתי יושב בסעודת יום השבת אצל מורי ורבי והגישו ביצים עם בצל ובשר כבד, ונענה בדביקות הרי הצלחת הזו משנה במסכת שבת (פרק א' משנה י') שהיה משנן בשבת כמנהג הרב (אין צולין) 'בשר בצל וביצה'. וכמה אור יש בשיר הזה.

עץ פרי עושה פרי

ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי עושה פרי למינו אשר זרעו בו על הארץ ויהי כן.

כל הדברים תלויים במעשה בראשית והיודע סוד מעשה בראשית יודע גם סדר כל המציאות כולה. זה סוד הראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור דורשיו וכו'. כלומר אשר היודע דבר אדם הראשון שהוא ששת ימי בראשית ממילא מבין את הסדר של כל הדברים איך נובעים זה מזה ואיך משתרשים זה מזה ואיך נאצלים זה מזה.

כמה דוגמאות ותמונות ניתנו בפרשת ששת ימי בראשית שהם בנייני הכללות של היצירה. הדוגמא אשר כולנו יודעים אותו הוא מאמר נעשה אדם בצלמנו כדמותנו. ובשפה הזו רוב דרושי הפנימיות אודות יצירת האדם זיווגו ולידתו ואיך משתקף בו סדר בראשית. זהו הסדר האחרון של מעשה בראשית שנברא ביום השישי והוא הקרוב אלינו על כן אנחנו מתחילים לדבר ולהבין ממנו. אבל כמו כן יש לשים את הלב אל הסדרים והתמונות הקודמות, אשר בהם דוגמא קודמת לאדם ובהם תמונה שאפשר לנו להשיג בו היחוד גם במקום שאין בו מגע יד אדם. כלומר התמונה שלהם אינו מראה אדם והמתבונן דרך התמונה הזו יכול לראות דברים בצורה עמוקה יותר ויותר כללית-אובייקטיבית והאדם נבלע או מתבטל בהם.

כך היום הראשון של ששת ימי בראשית הוא סיפור האור והחושך. איך נאצל החושך מן האור והאור מן החושך ונפרדו זה מזה והושם כל אחד במקומו. ועל ידי ההתבוננות בציוור זה אנו למדים להכיר את האור שהיה קודם לכן ואת החושך שהיה קודם לכן והוא הנקרא בשם סוגיית אור הגנוז

לצדיקים לעתיד לבוא. ואנו מדברים בה בחנוכה הרבה. בתמונה זו הא"ס הוא אור .

היום השני של מעשה בראשית הוא סיפור המים העליונים והתחתונים. וזהו תמונה עומדת לעצמו של המציאות כנובעת ממים עליונים ונפרדת להיות רקיע בין העליון לתחתון ואנו דורשים בה בחג הסוכות בשאיבת המים והנלוה לזה. בתמונה זו היחוד הוא התמוססות הרקיע והכללת הקיום במים שקדמו לו כמו טיפה בים כמו, או במילים אחרות הא"ס הוא מים הכל מים ואנו נפרדנו ממנו להתקיים תחת הרדיע ועדיין אנו מים ובוה צפה בן זומא וכו'.

היום השלישי של מעשה בראשית בחציו הראשון הוא סיפור המים מן הצד האופקי שלו, נפרדו היבשה מן הימים. זהו אותו ציור של היום השני בכיוון אחר. והסוד שלו נתגלה בקריעת ים סוף שהושם ים ליבשה ושם יש חזיון נבואה בציור הזה.

חציו השני של היום השלישי שנכפל בו שני דברים הוא צמיחת האדמה. ובציור הזה עוסק ראש השנה לאילנות. וכללות הציור הזה הוא נחלק לשתיים כלומר דשאים ואילנות. ביארו בוהר דשאים מקבילים למלאכים שנבראו ביום השני ואילנות מקבילים לבני אדם שנבראו ביום השישי. ותיארו את המלאכים כנולדים כל יום ונשרפים באותו יום באש השכינה. כלומר תמונת הדשא הוא הדבר הצומח בלבדו כמו ספחים מבלי התערבות כח האדם הזורע אותם. זהו הדבר הנובע מן הארץ בעצמו תדשא הארץ דשא. ומתוך שהנהגתו כך ממילא גם המשכו כך והוא נובל כמו שנולד בציור של דשא עשבים שוטים שעולים מאליהם ונובלים מאליהם ומחר צומחים עשבים חדשים מאליהם. זהו ציור מסוים של חיות כלומר של היצירה של המציאות שהוא תדשא הארץ דשא.

הצד השני של אותו היום הוא עץ פרי עושה פרי. כאן התחלת ענין ההולדה שאנו רואים אחריה גם באדם. והוא מה שבתוך העץ הראשון כבר יש כשרון של ההולדה שהוא עושה פרי. ואין זה דומה לדשא שעולה כמו מהארץ מאליו אבל כאן יש כח האב הראשון בכל תולדותיו. וזהו השורש שיש במעשה בראשית להמשכיות העולם. כלומר כאשר אנחנו מעריכים את הסיפור כששת ימי בראשית ושוב המשכיות העולם אחרי ששת ימי בראשית שנולד כל דור מדור הקודם, הרי יש כאן כמו ניתוק ביום השביעי. אבל סיפור מעשה בראשית כוללת בתוכו את הכשרון הזה של ההולדה. והוא

ביצירת האדם במאמר ויאמר להם אלהים פרו ורבו, שהוא גם כמאמר מעשרה מאמרות וגם כמצוה מן המצוות המוטלות על האדם. והמעבר הזה הוא בעצמו הולדה כלומר מתוך הכשרון שניתן בעץ פרי שיהיה עושה פרי ויהיה זרעו בו נקרא ההולדה שאחרי ששת ימי בראשית כוח ששת ימי בראשית.

וכאן נצרכת אמונה לעבור את המעבר הזה בשלום כלומר לראות את ההולדה המתמשכת כנובע ישירות באותו תמונה כמו ההולדה הראשונה שהוציאה הארץ עץ פרי עושה פרי. ויש בכאן קושי שהוא בגידת האמונה כמו בגידת הבן באב או חוסר הבנת עומק היחוד שנקרא קיצוץ בנטיעות. כלומר הוא חוסר הבנה בפרדס הזה הנטוע בששת ימי בראשית שהעושה פרי הוא זרעו בו בתוך עץ פרי. ורז"ל העירו לנו בזה במוצאם את החטא הראשון באילנות שלא הוציאו עץ פרי עושה פרי אלא עץ פרי וביארו שאין טעם העץ והפרי שווה. כלומר אין אתה מוצא כשרון הבן ניכר בתוך העץ האב. וזהו אותו שורש של חטא הידיעה שהוא מצוות פריה ורביה כשהוא נעשה שלא באותו תמונה של האילנות הפורחים אשר זרעו בו והוא החטא הראשון.

ועל כן נאמר כי האדם עץ השדה לבוא מפניך במצור, פשט המקרא להבדיל בין האדם לעץ השדה, זה המקום שאחרי החטא שבו אין עץ פרי עושה פרי, ולכן אין לעץ השדה ניידות כמו שיש לאדם, כי העץ נמצא במקומו ותמיד קשור לארץ שהוציא אותו אבל האדם יכול לברוח לתוך העיר מפני המצור. ובגלל שאין ניכר באדם חיבור זה לכן נצטווה אדם לא לעקור עץ פרי כלומר לא לקצץ בנטיעות שיש במה שאין בו מגע יד אדם משהו שנאמן יותר ממעשי האדם. אבל העומק אומר כי האדם עץ השדה והיינו בעולם מתוקן שבו אכן האדם אינו נד ממקומו אע"פ שיש לו ניידות מעשית כלומר עצמאות נפשית בחירית עדיין הוא צרור בצרור החיים כמו עץ החיים ניכר בו שורשו וניכר שורשו בו. וזה ניכר במקום השלום שאין בו מלחמה שהאדם כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו.

וסביב העץ הזה דשאים רבים שגם הם תמונה בפני עצמה ובערך האדם הם כמו טיפות זרע שיוצאים לארץ כנאמר ושיחת ארצה והם הדברים הנולדים כמו ספחים מבלי מחשבה תחילה וכמו מלאכים וכשהוא במקום שאינו נאמן נקרא שדים והם החידושים הנולדים לבוקר ופורחים בערב שלא נתיישב בהם אדם בארצו אבל הם תדשא הארץ דשא ונקרא ירקות מוחין דקטנות ר יהודה אומר בורא מיני דשאים שר' יהודה היה נוהג לגלות השורש בכל

מקום וגם אלה נמצאים על הארץ וקיימים בו אבל אינם מיוחדים לאדם כעץ.

ועל כל אלה מופקד האדם להתבונן ובראש השנה שלו הוא גם ראש השנה לירקות שיש לו לשים לב אליהם, ועוד ניתן לאדם להתבונן בראש השנה לאילן שידע מה בין דשא לאילן ומה בין עץ פרי עושה פרי לעץ עושה פרי, ונוהגים להתפלל בו על האתרוג שטעם עצו ופריו שווה כלומר הוא כניסה לפרדס כאשר האדם יכול להשתוות לאילן ועל כן יש באתרוג יחוד שכן שנינו אתרוג שווה לאילן בשלש דרכים ולירק בדרך אחד שיש בו יכולת להכיל את הירק ואת האילן והוא גדל על כל מים שיכול להיכנס לפרדס ולא לטעות ולומר מים מים וראה איך נובע כאן צמיחת העץ מן המים וחיבור כל התמונות הראשונות שהצומח לוקח את האור ואת המים ומהם צומח והבן בהם וחקור בהם והעמד דבר על בוריו והשב יוצר על מכונו.

אהבה, תקווה, תפלה

ט"ו בשבט הוא המקביל החורפי של ט"ו באב. הט"ו לחמישי מספירת תשרי כמו הט"ו לחמישי מספירת ניסן. (עי' פרע"ח שער חג השבועות פרק א דרוש למהרח"ו ז"ל על סוד ט"ו באב וט"ו בשבט). שניהם מין ימים – לא ימים שנהיים לאיזה מין חג לא מובן שמצד שני שומעים עליו דברים גדולים. הם ימים שקיימים בתוקף הזמן השגרתי של התקופה אבל מבשרים את התקופה החיה המתחדשת הבאה. (מקביל למידת היסוד שסדרם הרח"ו בהם, שכן היסוד אבר מוצנע אבל פועל הכל בהתעוררותו)

ט"ו באב הוא היום באמצע הקיץ המבשר את יום הכיפורים – וכן מצינו במשנה שלא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב ויום הכיפורים, הרי שניהם עוסקים בענין אחד. שהוא לזווג זיווגי האדם ולחדש את בניינו שהוא עסק חודש תשרי שבו נוצר האדם. ומסתבר כי אותם הזוגות שנפגשו לראשונה בט"ו באב הביאו את הקשר שלהם לידי גמר אחרי נ"ה יום ביום הכיפורים. ולכן נוהגים דורשי השם להתחיל את סדר עבודתם השייך לימים נוראים מט"ו באב. (וכן נזכר דין נטיעה ערב השמיטה עד ט"ו באב).

ועל זה הדרך ט"ו בשבט הוא היום באמצע החורף המבשר את ביאת חודש ניסן. והוא ענין זיווג האדמה והתחדשותו. שכן חודש האביב הוא זיווג ובנין היצירה האדמה והצמחים (והיינו צד הב"ן בכלל הבריאה), והמפגש הראשון

וכשם שאנו – ראש השנה לאילן

של יצירה זו הוא בט"ו בשבט שבו השרף עולה באילן והצמיחה של חודש ניסן מתחילה בשרשה הנסתר. ולכן התחלת חגיגות פורים ופסח מושרשים בט"ו בשבט. וכך הם עולים עלייה אחר עלייה לאדר ניסן ושבועות. (הדברי חיים מצאנו אמר שמח מאד בר"ח שבט ואמר שמר"ח שבט עד חג השבועות אין שבועיים מבלי חג והן הדברים)

ולהטעים את הענין. הנה ישנם צדדים שונים שבהם מתאחדים בני אדם ונוצרים זיווגים בעלי קיימא בכל הרמות. בני אדם מתאחדים סביבת יצירת דברים שונים ובעסקים שונים. וכך נוצרים להם חבורות וחברויות סביב עניינים משותפים שונים. בדוגמה המוחשית של ט"ו בשבט – החקלאים העוסקים בחקלאות ביחד ומסדרים את ימיהם סביב עונות עבודתם מתאחדים סביב עניין זה. ובדוגמה המוחשית של ט"ו באב – בני אדם שלהם עסק משותף בפריית ורביית בני אדם מתאחדים סביב הענין המשותף הזה בזיווגים, במשפחות, וחברות יותר רחבות.

אמנם יש מימד של קשר עומק יתר על זה. ונתחיל בדוגמת ט"ו באב שבו הוא מומחש לנו ביותר. והוא הענין הקרוי בפי המסורת השידוכים ובפי זמננו האהבה. שלב ההתאהבות והחיזור, שהוא ענין ט"ו באב, אינו מאחד בני אדם סביב התוצאה הטכנית של הרבות בני אדם. אלא סביב האהבה הפנימית הקיימת בין בני הזוג המתכננים לעסוק בכך. והקשר הזה כל כך חשוב ושימת הלב אליו כל כך מרכזית שאנחנו מסתכלים על העסק בענין הטכני וה'תכלס' ללא הקדמת ענין האהבה כדבר שפלי, זנות. וכך בפי רז"ל המקדש בלא שידוכי נקרא פרוץ.

ההתאהבות בשרשה הוא ראיית שני אנשים את עצמם ביחד לא ברמה המעשית, אלא ברמה העתידית. הוא התאחדות במקום השרש של ראיית הדברים העתידיים כשהם בכוח. הזוג המתאהב לקראת נישואים אינו רואה את הגוף הקיים עכשיו בפועל אלא את כלל חייהם העתידיים ביחד, ואת הדברים היפים שעתידיים הם לבנות במשותף.

אותו הדבר בט"ו בשבט, שעניינו ההתאחדות סביב הרבייה הכלכלית של האדמה, וכך שאר סדרי החברה היותר חיצוניים. יש לראות כי בכל חברות של אמת ושל עומק, להוות את ההתחברות הראשונה על סמך התוכנית העתידית, על סמך החזון. התחברות שאינה אלא לכיף השעה בלבד היא

זנותית, היא תכליס'ית, אבל אין בה את העומק של יכולת להתאחד על בסיס העתיד שהוא כעת בכת.

ולהעמיק יותר בזה, שיש אהבה התלויה בדבר ויש אהבה שאינה תלויה בדבר. אהבה התלויה בדבר הם השיתופים הבנויים על סמך דברים קיימים. אהבה שאינה תלויה בדבר הוא השיתוף הבנוי על דברים שאינם קיימים. כלומר, הם קיימים בכוח אבל אינם קיימים בפועל. הם קיימים ברוח אבל אינם קיימים בגוף. וזהו האהבה שאינה תלויה בדבר.

אפשר להקביל לכך גם את ההבדל בין אהבת האב לבנו ואהבת המורה לתלמידו. אהבת האב לבנו הוא אהבה התלויה בדבר, שכן הוא בנוי על קשר גופני ועל אהבה לבן הקיים בגוף. אהבת הרב לתלמיד הוא אהבה רוחנית, שכאשר היא כראוי, היא אינה בנויה על מציאות התלמיד כיום אלא על מה שיש בתלמיד בכת, כאשר הרב מזהה את הכח הגלום בתלמידו ומאמין בו שהוא עתיד לקבל את חכמת הרב ולהיות בדרגתו, שם הוא האהבה הראויה שבין רב לתלמיד.

אנחנו צריכים לחפש לנו שיתופים ואהבות בחירות, הבנויים על היכולת לדמיין ביחד, על היכולת לראות בינינו ביחד את הדבר שהוא עתה מוצנע ובלתי קיים, אבל הוא עתיד להיות. ותמיד יהיה. כי הרוח לא יתגשם לעולם לנצח יהיה מדרגה נוספת של הרוח שעלינו לשאוף אליו. כאלה חברות אנחנו רוצים.

הדבר הזה נקרא חברותא לתפילה. כי כולנו מכירים ומבינים את ענין החבורה לתורה, ללמוד דברים ביחד עם חברים ורבנים להחכים על ידם ואתם. אבל הנה רז"ל תיקנו את ענין התפלה בציבור, שמשמעותה התפלה בחבורה. ועל הרוב אין מי שמבין את התועלת של תפלה בחבורה, ויחידים המבינים את ענין התפלה מעדיפים להתפלל ביחיד. והרי התפלה בציבור צריכה ביאור איך יהיה לה תועלת ואיך תתקיים שיתופיות כזאת הבנויה על תפלה ולא על תורה. וראינו בימי ראשית החסידות עיקר התחדשותם בזה שהקימו לעצמם חבורות חדשות לתפלה ביחד.

אמנם השיתוף בתפלה הוא השיתוף בעתידיות שבכת. כי הכל יודעים להשתתף על בסיס התורה הקיימת בין החברים. אבל התפלה הוא שאיפה אל מה שאיננו קיים עדיין, וכך התפלה בפשוטה על הצלחת העתיד. חברים שיצליחו ליצור ביניהם שותפות על סמך האמונה במה שיהיה בעתיד, עליהם נאמרה ענין התפלה בחבורה. הם יכולים להיות חבורה של תפלה לא של תורה.

המעלה של האדם שהוא יודע לראות גם בדברים החומריים, כמו בנטיעת אילנות, את העתיד שבהם. האדם עץ השדה בכך שהוא יודע לנטוע עץ על שם העתיד שיפרח פרח ויצור פירות. ובכך מתעלה האדם על הטבע הדומם בזה שהוא מסוגל לראות את הנולד. לכן מהגדרות האדם בזה שהוא נטוע שהוא מתפלל ומאמין, כנאמר בפרשת הבריאה שלא גדלו הנטיעות כי אדם אין ופירשו רז"ל להתפלל. וכך נוהג הדבר בכל הארץ שמאמין בחי העולמים וזורע. ולכן נהגו להתפלל בט"ו בשבט על הצלחת הפירות ובפרט הפירות המיוחדים למעלת חודש תשרי ושחוגגים עמהם את בנין האדם שבו שהוא האתרוג ומיניו.

ולואי נזכה ליצור לנו חבורות של אמת בנויות על התפלה ועל העתיד, שהם חבורות הגאולה העתידית חודש האביב כי בו יצאנו ממצרים. גאולת האדם ממצרי הקיים ופתיחת עולמות עתידיים עולמות מחשבה עולמות רוחניים עולמות המתקיימים על הרצון על הנבואה העתידית ועל התקווה.